

4. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз / І. В. Яковюк. –Х. : Право, 2013. – 760 с.
5. Watts, R. L. Federalism, federal political systems, and federations / R. L. Watts // *Annual Review of Political Science*. – 1998. – Vol. 1, Issue 1. – P. 120.
6. Laeken Declaration on the future of the European Union (15 December 2001) // *Bulletin of the European Union*. 2001, No 12. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. «Presidency Conclusions of the Laeken European Council (14 and 15 December 2001)». – p. 19–23.
7. Основи права Європейського Союзу. Нормативні матеріали (із змінами, внесеними Лісабонським Договором) / за ред. М. В. Буроменського. – Х.: Фінн, 2010. – 392 с.
8. Azoulai Loïc. The question of competence in the European Union. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – 320 p.
9. Halberstam D. Comperative federalism and the role of the judiciary . In *The Oxford Handbook of Law and Politics*, edited by K. Whittington, D. Keleman, and G. Caldeira, p.p. 142–64. Oxford: Oxford Univ. Press, 2008.
10. Case 432/05 Unibet (London) Ltd and Unibet (International) Ltd v Justitiekanslern. Judgment of the Court 13 March 2007// *ECR* 2007 I-02271.
11. Joined Cases C-402/05 P and C-415/05 P Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat InternationalFoundation v Council and Commission, Judgment of 3 September 2008// [2008] *ECR* I –6351 para 282.

Т. В. Комарова¹

ПРАКТИКА СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ПРИЄДНАННЯ ЄС ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Європейський Союз за час свого існування проявив себе як унікальне міжнародне об'єднання, яке поєднує у собі риси як міжнародної організації, так і суб'єкту *sui generis*. Завдяки Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) правопорядок ЄС розвинувся у автономну від держав-членів правову систему із характерними лише йому рисами та принци-

¹ Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

пами. Компетенція ЄС (мається на увазі компетенція спочатку Європейських співтовариств, а потім вже і компетенція ЄС) також змінювалась та розширювалася, що дає змогу стверджувати, що ЄС еволюціонував від міжнародної організації економічного характеру до наднаціонального об'єднання універсального характеру. Захист прав людини також потрапив у поле зору ЄС. Якщо у 1953 р. при підготовці проекту Договору про Європейське Економічне Співтовариство асамблея ad hoc Європейського Співтовариства вугілля та сталі наполягала на включенні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод до проекту і ця пропозиція була відхилена, тому що співтовариства вбачалися як об'єднання економічного характеру, то пізніше необхідність цього постала сама собою. Вперше офіційне визнання прав людини на рівні співтовариств відбулося із набуттям чинності Єдиним Європейським Актом 1987 р., а згодом це призвело до появи власного каталогу прав ЄС, а саме Хартії про основоположні права ЄС, яка набула чинності у 2009 р.

Безпосередню роль у цьому відіграв Суд ЄС, практика якого дуже часто виступає джерелом установчих актів Союзу. Суд почав розвивати свою практику щодо прав людини ще у 1969 р. рішенням по справі Stauder [1]. Підтвердженням цього має слугувати ряд рішень Суду ЄС, які визнавали права людини у якості головних принципів права спочатку співтовариств, а потім і ЄС. За Суд ЄС неодноразово засуджувався як занадто активний орган, що виходить за межі повноважень інтеграційного об'єднання, створюючи стандарти захисту прав людини [2; 3, с. 492–495; 4, с. 168, 169], але саме ця діяльність Суду і стала однією з рушійних сил для перетворення ЄС на об'єднання універсального характеру.

Безперечно, слід відмітити, що перевірка на відповідність стандартам прав людини не є головною задачею Суду ЄС, який покликаний захищати інтереси інтеграції, що неодноразово підкреслювалося науковцями [5, с. 279; 6, с. 88], хоча зі вступом в силу Лісабонського договору увага до прав людини в рамках ЄС посилилась [7]. Суд ЄС заповнює прогалини в праві ЄС стосовно прав людини лише симптоматично, тобто в контексті справ, які він розглядає.

Історично склалося, що Суд ЄС із самого початку з обережністю поставився до утвердження концепції прав людини в наднаціональному праві, оскільки він вбачав у тому загрозу принципу верховенства права Співтовариства, тому що воно могло бути скасоване через невідповідність

стандартам прав людини та тим самим нанести шкоду інтеграції. Але з часом Суд ЄС визнав, що права людини підлягають захисту з його боку. Частково прийняття цієї концепції було спровоковано тим, що Конституційний Суд Німеччини визначив, що він вправі не застосовувати ті акти Співтовариства, які не відповідають національним стандартам прав людини, тим самим заперечуючи верховенства права Співтовариства, а Конституційний Суд Італії проголосив, що Італія може припинити своє членство у випадку подібного конфлікту.

Коли ж було засновано ЄС, то в Маастрихтському договорі було повністю перейнято обґрунтування необхідності дотримання прав людини, яке виробив Суд ЄС своєю практикою, зокрема ст. 6 говорила: «Союз поважає основні права, – як вони гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основних свобод, підписаною в Римі 4 листопада 1950 року, і як вони впливають з конституційних традицій, спільних для держав-членів, – як загальні принципи права Співтовариства».

Із прийняттям власного каталогу прав людини – Хартії – Суд почав активно його використовувати. Так, із набуттям чинності Хартії Суд ЄС звертався до неї у 122 справах, у той час як до ЄКПЛ – у 20. Окрім просто посилань, практика свідчить про скасування ряду регламентів ЄС через їх невідповідність положенням Хартії.

Відбулося також визнання ЄС як організації, що має високі стандарти захисту прав людини в тому числі і Європейським Судом з прав людини (далі – ЄСПЛ). Йдеться про відоме рішення ЄСПЛ по справі *Bosphorus* [8]. Справа полягала у тому, що турецькі авіалінії *Bosphorus* орендували літак, що належав Республіці Югославія, та доправив його на перебування до Ірландії. Влада Ірландії конфіскувала літак на підставі Регламенту 990/93, яким реалізовувалися санкції проти Югославії. Авіалінії *Bosphorus* оскаржили конфіскацію літака на підставі порушення права власності до Суду ЄС, який відмовив у задоволенні позову. Тоді авіалінії звернулися зі скаргою до ЄСПЛ, який прийняв концепцію так званого «еквівалентного захисту», який полягає у презумпції того, що ЄС має високі стандарти прав людини. Не маючи компетенцію переглядати акти ЄС, ЄСПЛ презюмує, що вони відповідають стандартам Конвенції про захист прав людини і основоположних прав (далі – ЄКПЛ).

Логічним було б питання про приєднання ЄС до ЄКПЛ. Це питання вперше постало ще у 1996 р. і таке приєднання мало відбутися на основі міжнародного договору між Союзом та Радою Європи. Відповідно до установчих договорів, держава-член, Європейський Парламент, Рада або

Комісія можуть отримати висновок Суду щодо того, чи є запланований договір сумісним із установчими договорами. Якщо висновок Суду є негативним, запланований договір не може набути чинності, доки до нього не буде внесено зміни або не буде переглянуто установчі договори. Таке звернення було направлено Радою до Суду щодо відповідного проекту Угоди про приєднання та у Висновку 2/94 Суд підкреслив, що Союз не має компетенції для приєднання до ЄКПЛ.

Незважаючи на це, держави – члени ЄС не полишили ідею про приєднання до ЄКПЛ. Це відобразилося у новій редакції ст. 6 Договору про ЄС, яка набула чинності на підставі Лісабонського договору у 2009 р., а саме у констатації того, що основоположні права, гарантовані ЄКПЛ і які впливають із конституційних традицій держав-членів, є загальними принципи права ЄС, а також ч. 2 ст. 6: «Союз приєднується до ЄКПЛ. Це приєднання не впливає на повноваження Союзу, визначені Договором» [10, с. 10]. Тобто Договором була зарезервована можливість для відповідного приєднання. Крім того, до установчих договорів ЄС було додано Протокол №8 щодо п.2 ст. 6 Договору про ЄС стосовно приєднання до Союзу до ЄКПЛ, який передбачає, що угода про приєднання має відповідати певним умовам, зокрема, передбачати збереження специфічних особливостей права ЄС та всього Союзу та забезпечити, щоб приєднання ЄС не впливало на його повноваження або повноваження його інститутів. З боку Ради Європи теж були зроблені відповідні кроки та прийнятий Протокол №14 (набув чинності 1 червня 2010 р.), котрий доповнив Конвенцію положенням про можливість ЄС приєднатися до неї.

За рекомендацією Комісії, Рада прийняла рішення від 4 червня 2010 р., яке дозволило розпочати переговори щодо Угоди про приєднання. Комісія призначалася у якості переговорника. Робоча група Ради Європи подала первісний проект Угоди про приєднання у жовтні 2011 р., а у результаті відповідних переговорів 5 квітня 2013 р. до розгляду було запропоновано остаточний проект Угоди про приєднання. 4 липня 2013 р. Комісія відповідно до ч. 11 ст. 218 Договору про функціонування ЄС звернулася до Суду ЄС за висновком щодо сумісності Проекту Угоди із законодавством ЄС.

18 грудня 2014 р. Суд ЄС постановив Висновок про несумісність проекту Угоди із законодавством ЄС. У початку свого висновку Суд підкреслив відсутність правової основи для приєднання ЄС до ЄКПЛ. Суд зазначив, що в результаті цього приєднання, ЄКПЛ, як і будь-який інший

міжнародний договір, укладений ЄС, буде обов'язковим для інститутів ЄС та його держав-членів, і буде становити невід'ємну частину права ЄС. У цьому разі ЄС, так само як інші договірні сторони, підлягатиме зовнішньому контролю задля забезпечення дотримання прав і свобод, передбачених ЄКПЛ. Таким чином, ЄС та його інститути будуть підлягати зовнішнім механізмам контролю, передбачених Конвенцією, і, зокрема, з боку ЄСПЛ.

Суд зазначив, що є неприпустимою ситуацію, коли інтерпретація ЄСПЛ буде обов'язковою для ЄС та всіх його інститутів, в той час, коли, інтерпретація прав, визначених в ЄКПЛ, Судом ЄС не буде обов'язковою для ЄСПЛ.

Суд ЄС констатував, що ЄКПЛ надає державам-учасникам можливість встановлювати вищі стандарти захисту прав, закріплених Конвенцією. Сам Суд ЄС у рішенні по справі *Melloni* зазначив, що держави-члени ЄС не можуть встановлювати вищі стандарти ніж ті, що встановлені у Хартії про основоположні права ЄС, якщо ЄС повністю гармонізував відповідне право [11. Аналіз справи див.: 12, 13].

Тож Суд ЄС дійшов висновку, що у разі, коли права, гарантовані Хартією про основоположні права ЄС, кореспондуються із правами, гарантованими ЄКПЛ¹, повноваження держав-учасниць мають бути обмежені для того, щоб не були порушені верховенство, єдність та ефективність права ЄС. Суд виявив, що у проекті Угоди про приєднання такі механізми не передбачені.

Взагалі, слід зазначити, що проект Угоди відображає ставлення до ЄС як до держави, ігноруючи його внутрішню специфічну природу *sui generis*. Зокрема, цей підхід не бере до уваги принцип наділення повноваженнями ЄС, який передбачає, що якщо держави-члени домовилися, вони передають до ЄС повноваження у певній сфері і у цьому випадку втрачають можливість діяти та застосовувати інше право, ніж право ЄС. Так, ЄКПЛ вимагає від усіх договірних сторін стежити один за одним щодо дотримання основоположних прав, незважаючи на те, що право ЄС у свою чергу закріплює обов'язок взаємної довіри («mutual trust») між державами-членами. Це означає, що суд однієї держави-члена має довіряти рішенням судів усіх інших держав-членів ЄС та презюмувати, що стандарти захисту прав людини на території всього Союзу є високими.

¹ Прикладом такого кореспондування може бути те, що Загальний Суд ЄС у Рішенні по справі *Chalkog* визнав, що ст. 47 Хартії про основоположні права ЄС, яка гарантує групу прав щодо справедливого суду, є еквівалентною ст. 6 ЄКПЛ [14].

За таких умов, приєднання до ЄКПЛ загрожуватиме розбалансуванню ЄС та підірве автономію права ЄС. Угода, знов таки, не передбачає жодних механізмів запобігання цьому.

Суд ЄС у Висновку звертає увагу на дуже цікаву проблематику щодо інституту спів-відповідача у процесі розгляду справи у ЄСПЛ. Так, Проект Угоди встановлює, що ЄС може бути визнаний спів-відповідачем за запрошенням ЄСПЛ чи сторони у справі у тому випадку, коли первинним відповідачем є один або декілька держав-членів ЄС, особливо, якщо вони звинувачуються у порушенні ЄКПЛ при імplementації права ЄС. Вирішити хто є спів-відповідачем – держава-член ЄС чи сам ЄС – має вирішувати Союз, але ЄСПЛ має дослідити правильність такого призначення. Це означає, що ЄСПЛ буде оцінювати норми права ЄС стосовно розмежування повноважень між ЄС та його державами-членами. ЄСПЛ може прийняти остаточне рішення в цьому відношенні, яке було б обов'язковим для держав-членів та ЄС. Ця можливість є зазіхання та розподіл повноважень між ЄС та державами-членами, що є виключно внутрішнім питанням і не може бути оцінено зовнішньою судовою установою. Крім того, відкритим є питання про несення відповідальності, оскільки проект Угоди говорить про спільну відповідальність визнаних винними спів-відповідачів. Якщо ЄСПЛ буде визначати долю відповідальності це теж може вважатися втручанням у перерозподіл повноважень між ЄС та його державами-членами.

Далі Суд зазначив, що Протокол № 16 до ЄКПЛ, підписаний 2 жовтня 2013 р. (але ще не набув чинності), дозволяє вищим судам та трибуналам держав-членів ЄС звертатися до ЄСПЛ щодо надання консультативних висновків із принципових питань, пов'язані з тлумаченням або застосуванням прав і свобод, гарантованих ЄКПЛ або протоколами до неї. Це положення може вплинути на автономію та ефективність процедури винесення Судом ЄС преюдиціальних рішень у тому разі, коли права, захищені Хартією ЄС, кореспондуються із правами, закріпленими ЄКПЛ.

Проект також закріплює так звану концепцію «первісного залучення Суду ЄС» («prior involvement»), яка полягає у тому, що якщо під час процесу у ЄСПЛ, в якій ЄС виступає в якості спів-відповідача, виникне питання про нелегітимність норми права ЄС, Суду ЄС надається можливість розглянути це питання та винести своє рішення. Це пов'язано з тим, що ЄСПЛ не компетентний розглядати подібні питання. Але ця концепція прописана у проекті Угоди із певними обмеженнями, а саме: по-перше, Суд ЄС може бути залучений лише щодо питання нелегітим-

ності акту ЄС, але не щодо його тлумачення і, по-друге, Суд справедливості не може бути залученим у справі, якщо він раніше вже розглядав справу щодо цього правового питання. Вирішувати чи розглядав Суд ЄС це питання мають інститути Союзу, тож постає питання про завчасне та повне інформування Суду ЄС з боку інститутів, залучених до справи, про такі випадки.

Дуже цікавим, з нашої точки зору, є висновок Суду ЄС про те, що проект Угоди встановлює ще одне обмеження, а саме, що процедура первісного залучення Суду ЄС може бути ініційована лише щодо питань нелегітимності первинного права ЄС. Це є досить дивним висновком, тому що у проекті не зазначене це обмеження, а говориться про право ЄС, включаючи рішення, прийняті на підставі установчих договорів.

Далі у Висновку Суд нагадує, що ст. 344 Договору про функціонування ЄС передбачає, що держави-члени зобов'язуються не представляти спір, що стосується тлумачення або застосування установчих договорів, до будь-якого іншого методу врегулювання крім передбачених в установчих договорах ЄС. Отже, Суд ЄС має виключну юрисдикцію щодо будь-яких спорів між державами-членами та державами-членами та ЄС щодо дотримання ЄКПЛ. Відповідно до Проекту Угоди існує можливість, що ЄС або держави-члени можуть подати скаргу до ЄСПЛ стосовно ймовірного порушення Конвенції державою-членом ЄС або самим ЄС. Ця можливість повністю суперечить положенням Договору про функціонування ЄС у контексті права ЄС. Проект міг би закріпити виключення з юрисдикції ЄСПЛ щодо спорів між державами-членами ЄС або між останніми та самим ЄС стосовно застосування ЄКПЛ у контексті права ЄС, але такого не відбулося.

На останок Суд знайшов загрозу правопорядку ЄС у тому, що певні акти ЄС у сфері Спільної зовнішньої політики та політики безпеки не підпадають під юрисдикцію Суду ЄС. Тим не менш, у Проекті Угоди передбачено, що ЄСПЛ буде уповноважений виносити рішення щодо сумісності з ЄКПЛ певних актів, дій чи бездіяльності, виконаних у контекст Спільної зовнішньої політики та політики безпеки, особливо тих, чия легальність не може перевірити Суд ЄС через брак юрисдикції. Тож, буде виникати ситуацію, коли виключна юрисдикція по перегляду актів ЄС буде належати не інституту ЄС. А ЄСПЛ у рішенні по справі *Matthews* чітко зазначив, що у сферах, в яких Суду ЄС бракує юрисдикції, Страсбурзький Суд буде вирішувати справу та притягати держав-членів ЄС до відповідальності [15]. Крім того, ЄСПЛ виказував бажання та готовність

розповсюдити свій контроль, хоча і опосередковано, на правопорядок ЄС через універсальність основоположних прав, які він захищає.

Тож у світлі вищеназваних проблем, Суд ЄС дійшов до висновку, що Проект Угоди про приєднання ЄС до ЄКПЛ несумісний із законодавством ЄС.

Безперечно, Суд не може піддати сумніву та загрозі основоположні принципи права ЄС, які він розвивав роками. Тут безперечно слід говорити про принципи примату права ЄС та доктрину автономного правопорядку ЄС, основи яких були закладені ще у рішеннях по справах *Van Gend en Loos* [16] та *Costa v Enel* [17]. Ці наробки Суду ЄС дали можливість розвинути правопорядок ЄС до унікального статусу, відокремити його від міжнародного та національного права, що проявилось у тому числі у рішенні по справі *Kadi* [18]. У рішенні по цій справі Суд ЄС підкреслив, що міжнародні угоди, в тому числі Устав ООН та Резолюції Ради Безпеки ООН, не можуть впливати на перерозподіл повноважень, які закріплені в установчих договорах ЄС, або на автономність правової системи ЄС, а отже зобов'язання, накладені міжнародними угодами, не можуть бути важливішими, ніж конституційні принципи установчих договорів ЄС. Тож безперечно Суд ЄС є супротивником механізмів зовнішнього контролю над автономним правопорядком ЄС.

Підводячи підсумки, хочеться наголосити, що Суд ЄС у своєму Висновку як завжди виступив охоронцем правопорядку ЄС, підкреслюючи важливість його автономії. Суд ЄС був і продовжує бути тією ланкою, яка поєднує дуже широке коло інтересів держав-членів Союзу та яка запобігає поляризації цих інтересів з сильними наднаціональними повноваженнями. Багато юристів прийшли до висновку, що саме Суд повинен забезпечувати дотримання не тільки писаного закону, але й духу закону. Суд має керуватися саме ідеєю закону і діяти як «совість» народу Європи [19; С. 63]. Як сказав колишній суддя Суду ЄС Д. Едвард (D. Edward): «Право є, кінець кінцем, такою самою частиною національної культури, як мистецтво або музика» [20; с. 5]. Можна сказати, що при розбудові європейської ідентичності, про яку на даному етапі розвитку ЄС вже можна говорити [21; 22], Суд відіграв значну роль у розвитку як правової культури ЄС, так і в усвідомленні фізичними особами свого впливу на цю культуру в якості громадян ЄС, адже як сказав голова Конвенту по розробці Хартії ЄС про основних правах Р. Герцог: «Європа – це не тільки питання валового внутрішнього продукту, але й певне бачення

людини» [23]. Сучасний етап розвитку ЄС та практики Суду правосуддя ЄС показує нам, що Європа – це і власні високу стандарти захисту прав людини.

Література:

1. Case 29/69, Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt // European Court Reports. – 1969. – P. 419.
2. Rasmussen H. On the Law and Policy in the European Court of Justice / H. Rasmussen. – Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1986. – xxv, 555 p.
3. Toth A. G. The European Union and Human Rights: The Way Forward / A. G. Toth // Common Market Law Review. – 1997. – P. 491–529.
4. De Búrca G. After the EU Charter of Fundamental Rights: The Court of Justice as the Human Rights Adjudicator? / G. De Búrca // Maastricht Journal of European and Comparative Law. – 2013. – Vol. 20. – P. 168–190.
5. Капустин А. Я. Европейский Союз: интеграция и право: монография / А. Я. Капустин. – М. : Изд-во РУДН, 2000. – 436 с.
6. Энтин М. Л. Защита и обеспечение прав человека по праву Евросоюза: Курс лекций / М. Л. Энтин. – М. : МГИМО, 2003. – 126 с.
7. Венецька О. Лісабонський договір і єдині європейські стандарти прав людини / О. Венецька // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична. – 2009. – Вип. 49. – С. 3–7.
8. Bosphorus Airways v. Ireland, Judgment of 30 June 2005, Application No. 45036/98.
9. Opinion 2/91, Convention No 170 of the International Labor Organization concerning safety in the use of chemicals at work // European Court Reports. – 1993. – P. I-1061.
10. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / М. В. Буроменський, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова та ін.; за заг. ред. М. В. Буроменського. – Х. : Право, 2015. – 328 с.
11. C-399/11, Stefano Melloni v Ministerio Fiscal // European Court Reports. – 2013–00000.
12. Besselink L. The Parameters of Constitutional Conflict after Melloni / L. Besselink // European Law Review. – 2014. – P. 531–552.
13. Torres Perez A. Melloni in Three Acts: From Dialogue to Monologue / A. Torres Perez // European Constitutional Law Review. – 2014. – 3. 308–331.
14. Case C-386/10 P, Chalkor AE Epexergasias Metallon v Commission // Reports of Cases. – 2011. – I-13085.

15. *Matthews v UK*, Judgment 18 February 1999, App No 24833/94.
16. *Case 26/62, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration* // *European Court Reports*. – 1963. – P. 1.
17. *Case 6/64, Flaminio Costa v E. N. E. L.* // *European Court Reports*. – 1964. – P. 585.
18. *Case T-315/01, Kadi v Council and Commission* // *European Court Reports*. – 2005. – P. II-3649
19. *La Cour de Justice des communautés europeennes comme Cour Constitutionnelle: Trois observations*, in O. Due, M. Lutter, and J. Schwarze (eds.). – *Festschrift für Ulrich Everling*, 1995. – 635 p.
20. Edward D. *What Kind of Law Does Europe Need? The Role of Law, Lawyers and Judges in Contemporary European Integration* / D. Edward // *Columbia Journal of European Law*. – 1998–1999. – Vol. 5. – P. 1–14.
21. Smith R. C. *From Heritage Conservation to European Identity: Article 151 EC and Multi-Faceted Nature of Community Cultural Policy* / R. C. Smith // *European Law Review*. – 2007. – Vol. 32, Is. 1. – P. 48–69.
22. Von Bogdandy A. *The European Union as Situation, Executive, and Promoter of the International Law of Cultural Diversity – Elements of a Beautiful Friendship* / A. Von Bogdandy // *Jean Monnet Working Paper*. – New York, 2007. – № 13. – 45 p.
23. *Bulletin Quotidien Europe* – 3.02.2000. – № 7647. – P. 7.

Н. Б. Мушак¹

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Одними із нагальних проблем у Європі є питання, пов'язані із значним зростанням кількості шукачів притулку та біженців на територію держав-членів ЄС протягом 2015 р. Зокрема, протягом першого кварталу 2015 р. за притулком в Європі звернулися громадяни 144 держав, більшість з яких – громадяни Косово (48900 прохань), Сирії (29100) і Афганістану (12900). У порівнянні з 2014 р. кількість прохань збільшилася на

¹ Кандидат юридичних наук, доцент кафедри європейського права і порівняльного правознавства, докторант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка